PUPINO

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
JULIANE KOKOTT
11 päivänä marraskuuta 2004 [1]

I Johdanto

1. Nyt esillä olevassa asiassa yhteisöjen tuomioistuimelta tiedustellaan ensimmäistä kertaa EU 31 artiklan ja EU 34 artiklan 2 kohdan b alakohdan nojalla annetun puitepäätöksen eli uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä 15 päivänä maaliskuuta 2001 tehdyn neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS (jäljempänä puitepäätös) [2] tulkintaa. Tribunale di Firenze on pyytänyt vastausta kysymykseen siitä, voidaanko rikosoikeudenkäynnissä, joka on aloitettu viisivuotiaille lapsille aiheutetun ruumiinvamman takia, kyseisiä lapsia kuulla todistajina pääkäsittelyn ulkopuolella tapahtuvassa poikkeuksellisessa todistelumenettelyssä, vaikka Italian rikosprosessioikeudessa ei säädetä tällaisesta menettelystä nyt esillä olevien rikosten osalta.

1 — Alkuperäinen kieli: saksa.
2 — EYVL L 82, s. 1.

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

A *Unionin oikeus*

2. Puitepäätöksen tulkinnan kannalta on merkityksellinen Euroopan unionista tehty sopimus siinä muodossa kuin se on Amsterdamin sopimuksella muutettuna, koska puitepäätös tehtiin ennen kuin Nizzan sopimus tuli voimaan. Puitepäätösten sääntelyvaikutukset perustuvat EU 34 artiklan 2 kohdan b alakohtaan:

"— — Puitepäätökset velvoittavat jäsenvaltioita saavutettavaan tulokseen nähden mutta jättävät kansallisten viranomaisten valittavaksi muodon ja keinot. Niistä ei seuraa välitöntä oikeusvaikutusta."

3. Ennakkoratkaisumenettelyn soveltaminen Euroopan unionista tehdyn sopimuksen VI osaston nojalla toteutettuihin oikeudellisiin toimiin perustuu EU 35 artiklaan. Italia on

antanut tällä perusteella julistuksen, joka antaa kaikille Italian kansallisille tuomioistuimille mahdollisuuden pyytää ennakkoratkaisua.

4. Puitepäätökseen sisältyy erilaisia säännöksiä, jotka saattavat olla merkityksellisiä määritettäessä lasten asemaa uhreina ja todistajina rikosoikeudenkäynnissä.

5. Puitepäätöksen 2 artiklassa käsitellään yleisesti uhrien kunnioittamista ja heidän tunnustamistaan:

"1) Kunkin jäsenvaltion on annettava uhreille todellinen ja asianmukainen asema rikosoikeudellisessa järjestelmässään. Jäsenvaltion on jatkettava ponnisteluja sen varmistamiseksi, että uhria kohdellaan hänen ihmisarvoaan asianmukaisesti kunnioittaen oikeudenkäynnin aikana ja että uhrin oikeudet ja oikeutetut edut tunnustetaan, erityisesti rikosoikeudenkäynnin osalta.

2) Kunkin jäsenvaltion on varmistettava, että erityisen haavoittuvat uhrit voivat saada olosuhteitaan parhaiten vastaavaa erityiskohtelua."

6. Puitepäätöksen 3 artiklassa käsitellään uhrin asemaa todistajana:

"Kunkin jäsenvaltion on taattava uhrille mahdollisuus tulla kuulluksi oikeudenkäynnin aikana sekä mahdollisuus toimittaa todisteita.

Kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että sen viranomaiset kuulustelevat uhria ainoastaan rikosoikeudenkäynnin kannalta tarpeellisessa määrin."

7. Puitepäätöksen 8 artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on kehitettävä erityisiä todistelumenettelyjä:

"4) Kunkin jäsenvaltion on kaikkia asianmukaisia, kansallisen lainsäädännön perusperiaatteiden kanssa yhdenmukaisia keinoja käyttämällä huolehdittava, että kun uhreja ja erityisesti haavoittuvimpia uhreja on suojeltava julkisessa oikeudenkäynnissä todistamisen seurauksilta, nämä saavat tuomioistuimen tekemällä päätöksellä todistaa olosuhteissa, joissa tämä tavoite voidaan toteuttaa."

B *Italian oikeus*

8. Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt kansalljnen tuomioistuin toteaa, että Italian rikosprosessilain mukaan pääkäsittely on tarkoitettu menettelyn keskeisimmäksi vaiheeksi. Tämän periaatteen mukaan todisteet on lähtökohtaisesti esitettävä asianosaisten aloitteesta ja kontradiktorisessa pääkäsittelyssä tuomarin välittömässä valvonnassa. Käyttöön on kuitenkin otettu erillinen menettely, jossa sellainen todistelu, jota luonteensa puolesta ei voida suorittaa pääkäsittelyssä, otetaan vastaan sitä ennen. Sitä voivat vaatia sekä yleinen syyttäjä että syytetyn puolustus. Vaatimuksen ratkaisee tutkintatuomari, joka vaatimuksen hyväksyessään määrää suoran todistelun vastaanotettavaksi kontradiktorisessa menettelyssä. Tällaisessa todistelumenettelyssä vastaanotetuilla todisteilla on sama todistusarvo kuin pääkäsittelyssä vastaanotetuilla todisteilla.

9. Lainsäätäjä on säätänyt erityisen ja tyhjentävän luettelon niistä tilanteista, joissa tätä prosessuaalista keinoa voidaan käyttää, joko ilmoittamalla, minkä tyyppisiä todisteita voidaan vastaanottaa tässä menettelyssä, tai määrittämällä niiden tilanteiden erityispiirteet, joissa todisteiden etukäteinen vastaanottaminen on perusteltua.

10. Italian rikosprosessilain codice di procedura penalen (jäljempänä rikosprosessilaki) 392 §:n 1 momentissa säädetään muun muassa, että todistelu voidaan ottaa vastaan erillisessä todistelumenettelyssä silloin, kun on perusteltu syy olettaa, ettei todistajaa sairauden tai muun vakavan esteen vuoksi voida kuulustella pääkäsittelyssä, tai silloin, kun on todellisten ja yksilöityjen syiden vuoksi syytä olettaa, että todistaja joutuu väkivallan tai uhkausten kohteeksi, että hänelle tarjotaan tai luvataan rahaa tai muita etuuksia, jotta hän jättäisi todistamatta taikka todistaisi väärin. Myöhemmin säädettyjen lakimuutosten perusteella tutkintatuomari voi määrätä erillisen todistusmenettelyn toimitettavaksi, vaikka kyse ei olisi edellä mainituista tilanteista, jos asiassa on tarpeen kuulustella alle 16-vuotiasta henkilöä asiassa, jossa kyse on seksuaalirikoksista tai niihin liittyvistä rikoksista.

11. Rikosprosessilain 398 §:n 5 bis momentin mukaan tutkintatuomari voi määrätä, että todisteita otetaan vastaan ja pöytäkirjataan erityisessä menettelyssä silloin, kun on kyse seksuaalirikoksista tai niihin liittyvistä rikoksista ja alle 16-vuotiasta alaikäistä henkilöä on tarpeen kuulla todistajana erillisessä todistelumenettelyssä, jos se on alaikäisen kannalta tarpeen tai asianmukaista. Tällöin on mahdollista, että istunto pidetään muualla kuin oikeustalossa, muun muassa erityistiloissa tai myös alaikäisen kotona. Todistajanlausunto on tallennettava kokonaisuudes-

saan äänityslaitteiden tai audiovisuaalisten laitteiden avulla.

seksi ja että siihen osallistuisi lapsipsykologian asiantuntija tosiseikkojen arkaluonteisuuden ja vakavuuden sekä senkin vuoksi, että tutkittavina olevia henkilöitä on vaikea lähestyä heidän alaikäisyytensä vuoksi.

III Tosiseikat ja ennakkoratkaisupyyntö

14. Syylliseksi epäillyn puolustus vastusti vaatimusta, koska sen mukaan tällaista todistusmenettelyn muotoa ei ole tarkoitettu toimitettavaksi kyseessä olevien tekojen osalta.

12. Ennakkoratkaisupyynnön esittäneessä kansallisessa tuomioistuimessa on vireillä rikosoikeudenkäynti, jossa vastaajana on lastentarhanopettaja Pupino. Pupinon epäillään syyllistyneen vuoden 2001 tammi- ja helmikuun aikana hänen hoitoonsa uskottujen lasten osalta kurinpitokeinojen väärinkäyttöön ja vamman aiheuttamiseen.

15. Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin katsoo, että virallisen syyttäjän esittämä vaatimus on hylättävä Italian rikosprosessioikeuden edellä mainittujen säännösten perusteella, koska erillinen todistelumenettely on ennen pääkäsittelyä tapahtuvana asian selvittämistoimena luonteeltaan ehdottoman poikkeuksellinen menettelyllinen mekanismi, jota ei voida soveltaa muissa kuin lainsäädännössä erityisesti säädetyissä tapauksissa.

13. Yleinen syyttäjä vaati vuoden 2001 elokuussa, että tässä asiassa toimitettaisiin erillinen todistelumenettely, jossa kuultaisiin todistajina kahdeksaa vuonna 1996 syntynyttä lasta, jotka ovat todistajia ja asianomistajia niissä rikoksissa, joista Maria Pupinoa epäillään. Syyttäjä totesi, ettei tällaista todistelua voida siirtää pääkäsittelyyn, koska todistajat ovat alaikäisiä ja koska tästä aiheutuisi vääjäämättä lasten psykologisen tilan muuttuminen ja mahdollinen epämiellyttävien kokemusten "tukahduttaminen". Lisäksi yleinen syyttäjä on vaatinut, että todisteet otettaisiin vastaan suojatuissa olosuhteissa niin, että istunto toimitetaan erityistiloissa alaikäisten ihmisarvon, luottamuksellisuuden ja mielenrauhan suojaami-

16. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo kuitenkin, että Italian laissa säädetyllä poikkeuksellisen todistelumenettelyn käyttämisen rajoittamisella rikotaan puitepäätöksen 2, 3 ja 8 artiklaa. Alaikäinen henkilö on aina puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu "erityisen haavoittuva uhri". Näin ollen tällaisten henkilöiden kuulemisessa todistajina tulisi heidän suojelemisekseen soveltaa kulloisestakin rikoksesta riippu-

matta erityisiä menettelytapoja. Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin päättelee puitepäätöksen 3 artiklan perusteella, että uhrin toistuvia kuulemisia olisi psykologisen kuormituksen takia pyrittävä välttämään. Erityisesti alaikäisille uhreille aiheutuvien riskien vuoksi olisi poikettava perussäännöstä, jonka mukaan ainoastaan pääkäsittelyssä vastaanotetuilla lausunnoilla on todistusarvoa. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo puitepäätöksen 8 artiklan 4 kohdan perusteella, että tuomioistuimella täytyy aina olla oikeus luopua asian julkisesta käsittelystä, jos siitä voi aiheutua haitallisia vaikutuksia todistajana kuultavalle uhrille.

17. Koska ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin haluaa arvioida Italian oikeuden tulkintamahdollisuutta puitepäätöksen valossa, se pyytää yhteisöjen tuomioistuinta ratkaisemaan, onko sen ehdottama tulkinta puitepäätöksen 2 ja 3 artiklasta sekä 8 artiklan 4 kohdasta oikea.

IV Asian oikeudellinen arviointi

A *Oikeus esittää ennakkoratkaisupyyntöjä*

18. Kuten kaikki asianosaiset ovat tunnustaneet, ennakkoratkaisua pyytäneellä tuomioistuimella on lähtökohtaisesti oikeus esittää yhteisöjen tuomioistuimelle puitepäätöksiä koskevia kysymyksiä, koska Italia on käyttänyt hyväkseen EU 35 artiklan 3 kohdan b alakohdassa säädettyä valintaoikeutta myöntää kaikille kansallisille tuomioistuimille kyseinen toimivalta.

B *Ennakkoratkaisupyynnön tutkittavaksi ottaminen*

19. Ranskan ja Italian hallitukset sekä implisiittisesti ilmeisesti myös Ruotsin hallitus riitauttavat ennakkoratkaisupyynnön tutkittavaksi ottamisen, koska yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisukysymykseen antamalla vastauksella ei voi olla merkitystä pääasian oikeudenkäynnin kannalta. Komission näkemyksen mukaan kansallista oikeutta on kuitenkin tulkittava puitepäätöksen mukaisella tavalla, joten yhteisöjen tuomioistuimen tulkinta puitepäätöksestä on komission mukaan otettava huomioon pääasian oikeudenkäynnissä.

1) Tutkittavaksi ottamisen edellytykset

20. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan on yksinomaan kansallisen tuomioistuimen, jossa asia on vireillä ja joka vastaa annettavasta ratkaisusta, tehtävänä kunkin asian erityispiirteiden perusteella harkita, onko ennakkoratkaisu tarpeen asian ratkaisemiseksi ja onko sen yhteisöjen tuomioistuimelle esittämillä kysymyksillä merkitystä asian kannalta. Jos esitetyt kysymykset koskevat yhteisön oikeuden tulkintaa, yhteisöjen tuo-

mioistuimen on siten yleensä ratkaistava esitetyt kysymykset. [3] Yhteisöjen tuomioistuin on kuitenkin katsonut, että oman toimivaltaisuutensa arvioimiseksi sen on poikkeustapauksissa tutkittava ne olosuhteet, joiden vallitessa kansallinen tuomioistuin esitti ennakkoratkaisukysymyksen. Yhteisöjen tuomioistuin jättää näin ollen tutkimatta ennakkoratkaisukysymykset, jos on ilmeistä, että yhteisön oikeuden tulkitsemisella, jota kansallinen tuomioistuin on pyytänyt, ei ole mitään yhteyttä kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävän asian tosiseikkoihin tai kohteeseen. [4] Vaikka tämä oikeuskäytäntö on muodostunut EY 234 artiklan yhteydessä, mistään ei käy ilmi, että sitä ei voitaisi soveltaa EU 35 artiklan nojalla esitettyyn ennakkoratkaisupyyntöön.

21. Ennakkoratkaisupyynnön tutkimatta jättämistä koskevat väitteet perustuvat keskeisiltä osin näkemykseen, jonka mukaan yhteisöjen tuomioistuimen antamalla vastauksella ei voi olla merkitystä pääasian oikeudenkäynnin kannalta. Nyt esillä olevassa asiassa ennakkoratkaisupyyntö voi kuitenkin olla merkityksellinen pääasian oikeudenkäynnille siinä tapauksessa, että ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen on otettava puitepäätöksen 2, 3 ja 8 artikla lähtökohtaisesti huomioon Italian asiaa koskevien säännösten tulkinnassa. [5]

3 — Asia 13/68, Salgoil, tuomio 19.12.1968 (Kok. 1968, s. 679, 690, Kok. Ep. I, s. 365); asia C-415/93, Bosman, tuomio 15.12.1995 (Kok. 1995, s. I-4921, 59 kohta); asia C-36/99, Idéal Tourisme, tuomio 13.7.2000 (Kok. 2000, s. I-6049, 20 kohta); asia C-322/98, Kachelmann, tuomio 26.9.2000 (Kok. 2000, s. I-7505, 17 kohta); asia C-379/98, PreussenElektra, tuomio 13.3.2001 (Kok. 2001, s. I-2099, 38 kohta) ja yhdistetyt asiat C-480/00, C-481/00, C-482/00, C-484/00, C-489/00, C-490/00, C-491/00, C-497/00, C-498/00 ja C-499/00, Ribaldi, tuomio 25.3.2004 (Kok. 2004, s. I-2943, 72 kohta).

4 — Asia 126/80, Salonia, tuomio 16.6.1981 (Kok. 1981, s. 1563, Kok. Ep. VI, s. 133, 6 kohta) sekä edellä alaviitteessä 3 mainitut asia Bosman, tuomion 61 kohta; asia Idéal Tourisme, tuomion 20 kohta; asia Kachelmann, tuomion 17 kohta; asia PreussenElektra, tuomion 39 kohta ja yhdistetyt asiat Ribaldi, tuomion 72 kohta.

5 — Ks. tältä osin asiat C-87/90–C-89/90, Verholen ym., tuomio 11.7.1991 (Kok. 1991, s. I-3757, 13 kohta).

Ennakkoratkaisupyyntö täyttää näin ollen tutkittavaksi ottamisen edellytykset, jos kansallista oikeutta on tulkittava puitepäätöksen mukaisella tavalla tai jos sitä voidaan tulkita vain niin (käsittelen tätä seikkaa tarkemmin ratkaisuehdotuksen osassa 2) ja jos ei ole jo alun alkujaan mahdotonta, että Italian rikosprosessioikeuden asiaa koskevia säännöksiä tulkitaan puitepäätöksen mukaisella tavalla (ks. tältä osin jäljempänä ratkaisuehdotuksen osa 3).

2) Velvoite tulkita kansallista oikeutta puitesopimusten mukaisesti

22. Kreikan, Portugalin ja komission näkemysten mukaan myös puitepäätöksillä on sellainen oikeusvaikutus, että kansallista oikeutta on tulkittava niiden kanssa sopusoinnussa olevalla tavalla. Sitä vastoin Ruotsin hallitus väittää, että Euroopan unionista tehdyn sopimuksen VI osastossa määrätään ainoastaan valtioiden välisestä yhteistyöstä. Näin ollen EU 34 artiklaan perustuvat toimet ovat Ruotsin hallituksen mukaan luonteeltaan puhtaasti kansainväliseen oikeuteen kuuluvia, eikä niillä voida perustella unionin oikeuden mukaista kansallisia tuomioistuimia sitovaa velvoitetta yhdenmukaiseen tulkintaan.

23. Yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä johtuvat direktii-

vien mukaista tulkintaa koskevat perusteet voidaan ilmaista yhteenvetona seuraavasti: EY 249 artiklan 3 kohta ja EY 10 artikla sekä kaikki yksittäiset direktiivit velvoittavat jäsenvaltiot eli kaikki jäsenvaltioiden viranomaiset tuomioistuimet mukaan lukien toteuttamaan kaikki yleis- ja erityistoimenpiteet, jotka ovat aiheellisia tämän velvoitteen täyttämisen varmistamiseksi. Tästä seuraa, että kansallisen tuomioistuimen on kansallista lainsäädäntöä soveltaessaan, riippumatta siitä, onko kyse direktiiviä edeltävistä vai sen jälkeen annetuista säännöksistä, tulkittava kansallista lainsäädäntöä mahdollisimman pitkälle direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti, jotta direktiivillä tavoiteltu tulos saavutetaan ja jotta se siten noudattaa EY 249 artiklan kolmatta kohtaa ja EY 10 artiklaa. [6]

24. Kaikki nämä edellytykset täyttyvät riittävässä määrin myös puitepäätöksen osalta. Vaikka EY 10 artiklaa sanamuodoltaan vastaavaa määräystä ei olekaan unionin oikeudessa, jäsenvaltioilla on lojaalisuusvelvollisuus unionia kohtaan. EU 34 artiklan 2 kohdan b alakohta vastaa — sikäli kuin se on tässä yhteydessä merkityksellistä — EY 249 artiklan 3 kohtaa ja näin ollen itse puitepäätöksestä aiheutuu myös velvoitteita jäsenvaltioille, joihin sisältyy yhdenmukaista tulkintaa koskeva velvoite.

6 — Asia C-106/89, Marleasing, tuomio 13.11.1990 (Kok. 1990, s. I-4135, Kok. Ep. X, s. 599, 8 kohta); asia C-334/92, Wagner Miret, tuomio 16.12.1993 (Kok. 1993, s. I-6911, Kok. Ep. XIV, s. I-525, 20 kohta); asia C-91/92, Faccini Dori, tuomio 14.7.1994 (Kok. 1994, s. I-3325, Kok. Ep. XVI, s. I-1, 26 kohta) ja asia C-462/99, Connect Austria, tuomio 22.5.2003 (Kok. 2003, s. I-5197, 38 kohta).

Tältä osin on todettava erityisesti seuraavaa:

a) Lojaalisuus Euroopan unionia kohtaan

25. Italian ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitukset korostavat, että unionin oikeudessa ei ole EY 10 artiklaa vastaavaa määräystä. Kuitenkin myös Euroopan unionista tehdyn sopimuksen mukaan jäsenvaltioita ja toimielimiä sitoo keskinäinen lojaalisuusvelvoite.

26. Näin voidaan päätellä, kun tarkastellaan Euroopan unionista tehtyä sopimusta kokonaisuutena. EU 1 artiklassa määrätään Euroopan unionista tehdyn sopimuksen päämääräksi se, että saataisiin aikaiseksi uusi vaihe kehityksessä sellaisen yhä läheisemmän Euroopan kansojen välisen liiton luomiseksi, jossa jäsenvaltioiden väliset suhteet ja jäsenvaltioiden kansojen väliset suhteet järjestetään johdonmukaisella ja yhteisvastuullisella tavalla. Tätä tavoitetta ei saavuteta, jolleivät jäsenvaltiot ja toimielimet tee keskenään lojaalia ja lakia noudattavaa yhteistyötä. Jäsenvaltioiden ja toimielinten välinen lojaali yhteistyö on myös Euroopan unionista tehdyn sopimuksen VI osaston keskeinen sisältö, mikä käy ilmi osaston otsikosta — määräykset poliisiyhteistyöstä ja oikeudellisesta *yhteistyöstä* rikosasioissa — sekä osaston lähes kaikista artikloista.

27. Näin ollen voidaan katsoa, että EY 10 artiklassa määrätään itsestään selvistä asioista eli siitä, että velvoitteet on täytettävä ja että vahingollisia toimia ei saada toteuttaa.

Tämä pätee myös unionin oikeuden osalta, eikä nimenomainen määräys ole tältä osin tarpeen.

että niitä olisi välttämättä tulkittava yhtenevällä tavalla. Valtiosopimusoikeutta koskevan 23.5.1969 tehdyn Wienin yleissopimuksen 31 artiklankaan mukaan kansainvälistä sopimusta ei nimittäin ole tulkittava ainoastaan sopimuksen sanamuodon perusteella, vaan ottaen huomioon myös sen tavoitteet. [7]

b) EU 34 artiklan 2 kohdan b alakohta

28. Unionin oikeuden puitepäätökset ovat lisäksi rakenteeltaan pitkälti identtisiä yhteisön oikeuden direktiivien kanssa. EU 34 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan puitepäätökset velvoittavat saavutettavaan tulokseen nähden jokaista jäsenvaltiota mutta jättävät kuitenkin kansallisten viranomaisten valittavaksi muodon ja keinot. Välitön soveltaminen on tosin nimenomaisesti suljettu pois, mutta sitovuus tuloksen osalta vastaa sananmukaisesti EY 249 artiklan 3 kohtaa, jonka perusteella yhteisöjen tuomioistuin — muiden syiden ohella — on katsonut tarpeelliseksi luoda direktiivin mukaista soveltamista koskevan doktriinin.

29. Ruotsin hallituksen väitteen mukaan EU 34 artiklan 2 kohdan b alakohdalla ei kuitenkaan ole sanamuodon samankaltaisuudesta huolimatta EY 249 artiklan 3 kohtaan verrattavia oikeudellisia vaikutuksia. Tältä osin on totta, että yhteisöjen tuomioistuin on todennut erityisesti Euroopan talousalueen osalta, että sopimuksen määräysten ja vastaavien yhteisön säännösten ja määräysten sanamuodon yhtenevyys ei tarkoita,

30. EY:n perustamissopimuksen [8] tai Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen tavoin myös sopimus Euroopan unionista on alkuperältään kansainvälisen oikeuden piiriin kuuluva sopimus. EY:n perustamissopimuksesta se eroaa alhaisemman integraatiotiheytensä ja ETA-sopimuksesta ennen kaikkea päämääränsä osalta.

31. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen alhainen integraatiotiheys käy ilmi puitepäätöksen määritelmästä, jossa suljetaan pois välittömän soveltamisen mahdollisuus. Myös yhteisöjen tuomioistuimen EU 35 artiklan mukaiset toimivaltuudet ovat yhteisön oikeuteen verrattuna suppeammat. Yhteisöjen tuomioistuimen sisällöllinen toimivalta

7 — Yhteisöjen tuomioistuimen 14.12.1991 antama lausunto 1/91 (ns. ETA I, Kok. 1991, s. I-6079, Kok. Ep. XI, s. I-565, 14 kohta); ks. myös asia C-312/91, Metalsa, tuomio 1.7.1993 (Kok. 1993, s. I-3751, 12 kohta); asia C-416/96, Eddline El-Yassini, tuomio 2.3.1999 (Kok. 1999, s. I-1209, 47 kohta) ja asia C-268/99, Jany ym., tuomio 20.11.2001 (Kok. 2001, s. I-8615, 35 kohta).

8 — Asia 26/62, Van Gend & Loos, tuomio 5.2.1963 (Kok. 1963, s. 3, 24, Kok. Ep, I, s. 161) ja asia 6/64, Costa v. Enel, tuomio 15.7.1964 (Kok. 1964, s. 1253, 1269, Kok. Ep. I, s. 11).

suljetaan EU 35 artiklan 5 kohdassa nimenomaisesti pois, siltä osin kuin on kyse jäsenvaltion poliisiviranomaisen tai muun lain noudattamista valvovan viranomaisen toteuttamien toimien pätevyydestä tai oikeasuhteisuudesta tai niiden velvollisuuksien täyttämisestä, joita jäsenvaltioilla on yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi sekä sisäisen turvallisuuden suojaamiseksi. Ennakkoratkaisumenettelyyn ryhdytään ainoastaan kyseistä jäsenvaltiota koskevassa nimenomaisessa "opt-in"-tilanteessa, eikä komissio voi ryhtyä jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämistä koskevaan menettelyyn. Lisäksi neuvoston päätökset eivät välttämättä edellytä komission ehdotusta, vaan päätöksiä voidaan tehdä myös jäsenvaltioiden aloitteesta. EU 34 artiklan 2 kohdan mukaisesti neuvosto ei tee enemmistöpäätöksiä, vaan se tekee päätökset lähtökohtaisesti yksimielisesti. EU 39 artiklan mukaan parlamentti osallistuu ainoastaan kuulemisen muodossa.

32. Toisin kuin ETA-sopimuksessa, joka koskee ainoastaan vapaakauppa- ja kilpailusääntöjen soveltamista sopimuspuolten välisissä kaupallisissa ja taloudellisissa suhteissa [9] mutta jossa ei määrätä suvereenien oikeuksien siirtämisestä kyseisellä sopimuksella perustetuille valtioiden välisille elimille, [10] sopimus Euroopan unionista merkitsee sen 1 artiklan 2 kohdan mukaan uutta vaihetta kehityksessä yhä läheisemmän Euroopan kansojen välisen liiton luomiseksi. Tätä tarkoitusta varten sopimuksessa täydennetään yhteisön toimintaa uusilla politiikan aloilla ja yhteistyön muodoilla. Käsitteestä *politiikka* käy ilmi, että Ruotsin hallituksen näkemyksen vastaisesti sopimuksessa Euroopan unionista ei määrätä ainoastaan jäsenvaltioiden välisestä yhteistyöstä, vaan myös unionin kautta toteutettavasta yhteisestä suvereniteetin käyttämisestä. EU 3 artiklan 1 kohdassa unioni velvoitetaan lisäksi pitämään kaikilta osin voimassa yhteisön säännöstön ja kehittämään sitä. [11]

33. "Yhä kiinteämpää yhteistyötä" koskevaan ilmaukseen sisältyvä lisääntyvä integraatio käy ilmi myös Euroopan unionista tehdyn sopimuksen kehityksestä, joka on laatimisensa jälkeen liitetty yhä tiiviimmin yhteisön oikeuden rakenteisiin Maastrichtin sopimuksella sekä Amsterdamin ja Nizzan sopimuksilla ja joka on tarkoitus saattaa täysin osaksi yhteisön oikeutta perustuslakia koskevalla sopimuksella.

34. Näin ollen puitepäätös on määritelmänsä perusteella hyvin samankaltainen kuin direktiivi, ja EU 34 artiklan 2 kohdan b alakohtaa on tutkittava samoin kuin EY 249 artiklan 3 kohtaa, siltä osin kuin nämä määräykset ovat sisällöltään samanlaisia.

35. Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus esitti tosin suullisessa käsittelyssä tältä osin

9 — Edellä alaviitteessä 7 mainittu yhteisöjen tuomioistuimen antama lausunto ETA I, 15 kohta.

10 — Edellä alaviitteessä 7 mainittu yhteisöjen tuomioistuimen antama lausunto ETA I, 20 kohta.

11 — Yhteisön säännösten soveltamista unionin oikeuteen käsitellään yhdistetyissä asioissa C-187/01 ja C-385/01, Gözütok ja Brügge, tuomio 11.2.2003 (Kok. 2003, s. I-1345, 45 kohta), jossa sovelletaan tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla 14 päivänä kesäkuuta 1985 Benelux-taloudenliiton valtioiden, Saksan liittotasavallan ja Ranskan tasavallan hallitusten välillä tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen (EYVL 2000, L 239, s. 19) tehokkaan vaikutuksen periaatetta tulkintaperiaatteena.

sen vastaväitteen, että toisin kuin yhteisön oikeudessa, [12] EU 34 artiklassa tarkoitettujen toimien osalta ei ole olemassa kattavaa oikeussuojakeinojen ja menettelyjen järjestelmää, jolla taataan toimielinten toimien lainmukaisuuden valvonta. Näiden toimien lainmukaisuus voidaan tutkia ennakkoratkaisumenettelyssä vain, jos kyseinen jäsenvaltio on EU 35 artiklan 2 kohdan mukaisesti tunnustanut yhteisöjen tuomioistuimen toimivallan ennakkoratkaisujen osalta. Yksityisillä ei myöskään ole oikeutta nostaa kannetta. Italian hallitus on esittänyt samansisältöisen väitteen. Näitä väitteitä vastaan voidaan kuitenkin esittää se argumentti, jonka mukaan puitepäätöksen mukainen tulkinta ei johda uusien säännösten käyttöönottoon, vaan edellyttää, että on jo annettu säännöksiä, joita tulkitaan puitepäätöksen mukaisesti, sikäli kuin kansallinen oikeus mahdollistaa tällaisen tulkinnan. Oikeussuojaa olisi siis haettava niiden kansallisten säännösten osalta, joita on tulkittu puitepäätöksen mukaisesti.

c) Välipäätelmä

36. Yhteenvetona on todettava, että EU 34 artiklan 2 kohdan b alakohdasta sekä lojaalisuutta unionia kohtaan koskevasta periaatteesta seuraa, että jokainen puitepäätös velvoittaa kansallisia tuomioistuimia tulkitsemaan kansallista oikeutta mahdollisimman pitkälti puitepäätöksen sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti siitä riippumatta, onko säännökset säädetty ennen puitepäätöksen tekemistä tai sen jälkeen, jotta puitepäätöksen tavoite voidaan saavuttaa.

37. Vaikka Ruotsin hallituksen näkemys puitepäätöksen luokittelemisesta kansainvälisen oikeuden piiriin kuuluvaksi olisikin hyväksyttävä, kansallista oikeutta olisi ilmeisesti tällöinkin tulkittava puitepäätöksen mukaisesti. Puitepäätös olisi nimittäin myös kansainvälisen oikeuden normina jäsenvaltioita sitova toimi. Kuten Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus on todennut suullisessa käsittelyssä, vaikka puitepäätös olisi kansainvälisen oikeuden normi, lähtökohtana on silti pidettävä sitä, että kaikki jäsenvaltioiden viranomaiset — tuomioistuimet mukaan lukien — pyrkivät toimimaan mahdollisimman pitkälti tämän velvoitteen mukaisesti. Tosin Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus on samalla viitannut siihen, että puitepäätöksen mukainen tulkinta ei voi saada etusijaa yhteisön oikeuden tavoin ja että tällainen tulkintatapa voi — kansallisesta oikeudesta riippuen — joutua väistymään muiden tulkintatapojen tieltä. Tämä ei kuitenkaan estäisi sitä, että yhteisöjen tuomioistuimen vastauksesta voi olla hyötyä kansallisen täytäntöönpanolainsäädännön tulkinnassa.

3. Yhdenmukaisen tulkinnan mahdollisuus pääasian oikeudenkäynnissä

38. Ennakkoratkaisupyynnön tutkittavaksi ottaminen edellyttää kuitenkin myös puitepäätöksen mukaista tulkintaa koskevan vel-

12 — Ks. asia C-50/00 P, Unión de Pequeños Agricultores v. neuvosto, tuomio 25.7.2002 (Kok. 2002, s. I-6677, 40 kohta).

voitteen osalta sitä, että kyseinen velvoite ei ole pääasian konkreettisessa oikeudenkäynnissä ilmeisen merkityksetön siitä syystä, että puitepäätöksen mukainen tulkinta ei olisi mahdollinen.

39. Tältä osin Italian ja Ranskan hallitukset väittävät, että nyt esillä olevassa asiassa ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen vaatimaa tulosta ei voida saavuttaa sen saavuttamisen estävien Italian oikeuden säännösten takia. Tämän väitteen osalta on myönnettävä, että puitepäätöksen mukainen tulkinta on mahdollista vain silloin, kun kansallinen lainsäädäntö mahdollistaa tällaisen tulkinnan. Tämä käy ilmi edellytyksestä "mahdollisimman pitkälle", jota yhteisöjen tuomioistuin käyttää. [13] Unionin oikeuden säännöksen tavoitteet edellyttävät tosin etusijan antamista kaikkiin muihin tulkintamenetelmiin nähden, mutta niillä ei voida saavuttaa sellaista tulosta, jota kansallisen oikeuden mukaan ei voida saavuttaa tulkinnan kautta. [14] Sen ratkaiseminen, jättääkö kansallinen oikeus tilaa tällaiselle tulkinnalle, kuuluu yksinomaan kansallisille tuomioistuimille. [15]

40. Nyt esillä olevassa asiassa ei kuitenkaan ole ilmeistä, että puitepäätöksen mukainen tulkinta olisi mahdoton ja yhteisöjen tuomioistuimen antama vastaus olisi siten merkityksetön kansalliselle tuomioistuimelle. Italian hallitus viittaa itse eräisiin oikeudellisiin mahdollisuuksiin, jotka koskevat alaikäisten uhrien kuulemista mahdollisimman suojatuissa olosuhteissa pääkäsittelyn aikana [16] ja joiden olemassaoloa ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin ei ole havainnut. Erillisen todistelumenettelyn osalta ei myöskään voida pitää poissuljettuna sitä, että rikosprosessilain 392 §:n 1 momentissa käytettyä käsitettä "muu vakava este" tulkittaisiin siten, että käsitteen mukaan esteeksi katsottaisiin lasten muistin heikentyminen ja heidän psyykkinen kuormituksensa sen seurauksena, että kuuleminen tapahtuisi pääkäsittelyn ajankohtana, eli erillinen todistelumenettely voisi näin perustua muuhun kuin rikosprosessilain 392 §:n 1 bis momentin mukaiseen oikeudelliseen perustaan. Vaikka ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin katsoo lähtökohtaisesti, että puitepäätöstä on rikottu, myös se pitää yhdenmukaista tulkintaa mahdollisena. Ennakkoratkaisupyyntö on tosin tältä osin hieman ristiriitainen, mutta yhteisöjen tuomioistuimen tehtävänä ei ole asettaa tätä arviointia kyseenalaiseksi.

41. Toisin kuin Ranskan, Kreikan ja Alankomaiden hallitukset katsovat, yhdenmukaisen tulkinnan velvoitetta ei rajoiteta rikosprosessioikeuden osalta unionin oikeudessa niin, että ennakkoratkaisupyynnöllä ei olisi merkitystä. Tosin on totta, että rangaistusten lainalaisuuden periaate (nullum crimen,

13 — Ks. alaviitteessä 6 mainittu oikeuskäytäntö.

14 — Asia 14/83, Von Colson ja Kamann, tuomio 10.4.1984 (Kok. 1984, s. 1891, Kok. Ep. VII, s. 557, 25 kohta) ja edellä alaviitteessä 6 mainittu asia Wagner Miret, tuomion 22 kohta. Toisenlaiseen näkemykseen on päätynyt julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomer 27.4.2004 yhdistetyissä asioissa C-397/01–C-403/01, Pfeifer, esittämänsä ratkaisuehdotuksen 24 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa (Kok. 2004, s. I-8835, I-8839 ja I-8859). Ks. toisaalta myös kyseisissä yhdistetyissä asioissa 5.10.2004 annettu tuomio (116 kohta).

15 — Asia C-60/02, rikosoikeudenkäynti X:ää vastaan, tuomio 7.1.2004 (Kok. 2004, s. I-651, 58 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

16 — Ks. Italian hallituksen kirjelmän s. 5.

nulla poena sine lege [scripta]) [17] on otettava tällöin huomioon. [18] Tämä periaate on osa yleisiä oikeusperiaatteita, jotka ovat yhteiset jäsenvaltioiden valtiosääntöperinteille. Kyseinen periaate on vahvistettu myös ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn Euroopan yleissopimuksen 7 artiklassa, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 15 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä virkkeessä [19] sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä virkkeessä. Kyseessä on erityinen ilmaus oikeusvarmuuden periaatteesta aineellisessa rikosoikeudessa.

42. Nyt esillä olevassa asiassa ei kuitenkaan ole kysymys aineellisesta rikosoikeudesta vaan rikosprosessioikeudesta. Kyse ei siis ole rikosoikeudellisen vastuun osoittamisesta tai tiukentamisesta, vaan itse oikeudenkäyntimenettelystä. Näin ollen asiassa ei voida soveltaa nulla poena sine lege -periaatetta, vaan oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaa periaatetta, jota käsitellään seuraavassa vielä tarkemmin.

43. Puitepäätöksen mukaista tulkintaa ei estä sekään, että tutkinnan alaiset tapahtumat edeltävät puitepäätöksen tekemistä. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan menettelysääntöjen osalta lähdetään siitä, että ne ovat sovellettavissa kaikkiin tuomioistuinasioihin, jotka ovat vireillä niiden voimaantuloajankohtana. [20]

44. Tästä seuraa, että nyt esillä olevassa asiassa Italian oikeuden tulkitseminen puitepäätöksen mukaisesti ei ole ilmeisen poissuljettua. Ennakkoratkaisupyyntö täyttää näin ollen tutkittavaksi ottamisen edellytykset.

C *Puitepäätöksen tulkinta*

45. Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt kansallinen tuomioistuin tiedustelee pääasiassa sitä, sisältävätkö puitepäätöksen 2, 3 ja 8 artikla velvoitteen, jonka mukaan kahdek-

17 — Julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomerin 18.6.1996 esittämä ratkaisuehdotus yhdistetyissä asioissa C-74/95 ja C-129/95, X (Kok. 1996, s. I-6609, I-6612, 43 kohta). Julkisasiamies Jacobsin 24.10.1996 esittämä ratkaisuehdotus yhdistetyissä asioissa C-304/94, C-330/94, C-342/94 ja C-224/95, Tombesi ym. (Kok. 1997, s. I-3564, 37 kohta).

18 — Ks. tältä osin yhdistetyt asiat C-74/95 ja C-129/95, X, tuomio 12.12.1996 (Kok. 1996, s. I-6609, 24 kohta ja sitä seuraava kohta), jossa viitataan asiaan Kokkinakis, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 25.5.1993 (A-sarja, nro 260-A, 52 kohta) ja asiaan S. W. v. Yhdistynyt kuningaskunta, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 22.11.1995 (A-sarja, nro 335-B, 35 kohta ja nro 335-C, 33 kohta). Ks. myös asia 63/83, Kirk, tuomio 10.7.1984 (Kok. 1984, s. 2689, Kok. Ep. VII, s. 605, 22 kohta); asia 80/86, Kolpinghuis Nijmegen, yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 8.10.1987 (Kok. 1987, s. 3969, Kok. Ep. IX, s. 215, 13 kohta); asia C-168/95, Arcaro, tuomio 26.9.1996 (Kok. 1996, s. I-4705, 42 kohta) ja edellä alaviitteessä 15 mainittu rikosoikeudenkäynti X:ää vastaan (tuomion 61 kohta ja sitä seuraavat kohdat). Ks. tältä osin myös erityisesti 10.6.2004 esittämäni ratkaisuehdotus asiassa C-457/02, Niselli, tuomio 11.11.2004 (Kok. 2004, s. I-10853 ja I-10855, 53 kohta ja sitä seuraavat kohdat) ja 14.10.2004 esittämäni ratkaisuehdotus yhdistetyissä asioissa C-387/02, C-391/02 ja C-403/02, Berlusconi, tuomio 3.5.2005 (Kok. 2005, s. I-3565 ja I-3568, 140 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

19 — Avattu allekirjoitettavaksi 19.12.1966 (UN Treaty Series, osa 999, s. 171).

20 — Yhdistetyt asiat 212/80–217/80, Salumi ym., tuomio 12.11.1981 (Kok. 1981, s. 2735, 9 kohta); yhdistetyt asiat C-121/91 ja C-122/91, CT Control Rotterdam ja JCT Benelux v. komissio, tuomio 6.7.1993 (Kok. 1993, s. I-3873, 22 kohta); asia C-61/98, De Haan, tuomio 7.9.1999 (Kok. 1999, s. I-5003, 13 ja 14 kohta) sekä yhdistetyt asiat C-361/02 ja C-362/02, Tsapalos, tuomio 1.7.2004 (Kok. 2004, s. I-6405, 19 kohta).

saa viisivuotiasta lasta on kuultava erillisessä todistelumenettelyssä lapsille sopivalla tavalla sellaisen oletetun pahoinpitelyn todistajina, jonka uhreja he itse olivat. Kansallisen tuomioistuimen näkemyksen mukaan on pelättävissä, että ensinnäkin lasten psykologisen kehityksen perusteella heidän muistikuvansa teon osalta heikentyvät ja lisäksi todistajanlausunnon antamisesta (myöhemmin tapahtuvassa) pääkäsittelyssä voisi aiheutua lapsille haitallisia psykologisia seurauksia.

47. Seuraavassa on siis ensiksi arvioitava sitä, onko kyseessä olevien lasten katsottava olevan erityisen haavoittuvia uhreja. Tämän jälkeen on tarvittaessa tutkittava, onko vaadittu erillinen todistelumenettely lasten tilannetta parhaiten vastaava toimenpide, joka takaa erityisesti lasten tehokkaan osallistumisen menettelyyn todistajina.

1) Puitepäätöksen oikeudellinen perusta

46. Tällaisen velvoitteen perustana voitaisiin pitää puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohtaa, 3 artiklaa ja 8 artiklan 4 kohtaa. Puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdan mukaan erityisen haavoittuvien uhrien on voitava saada olosuhteitaan parhaiten vastaavaa erityiskohtelua. Tämä velvoite konkretisoidaan 8 artiklan 4 kohdassa. Kyseisessä kohdassa vaaditaan, että uhrien ja erityisesti haavoittuvimpien uhrien, joita on suojeltava julkisessa oikeudenkäynnissä tapahtuvan todistamisen seurauksilta, on saatava tuomioistuimen tekemällä päätöksellä todistaa kulloisenkin oikeusjärjestyksen mukaisia sopivia apukeinoja käyttäen sellaisissa olosuhteissa, joissa tämä tavoite voidaan saavuttaa. Puitepäätöksen 3 artiklan mukaan kunkin jäsenvaltion on taattava uhrille mahdollisuus tulla kuulluksi oikeudenkäynnin aikana sekä mahdollisuus toimittaa todisteita. Näin ollen jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että viranomaiset kuulustelevat uhria ainoastaan rikosoikeudenkäynnin kannalta tarpeellisessa määrin.

48. Vaikka ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin ei olekaan esittänyt kyseistä seikkaa koskevaa kysymystä, on kuitenkin tarpeen esittää ennen kyseisten säännösten tulkitsemista huomautus siitä, voivatko nämä säännökset ylipäänsä perustua valittuun oikeusperustaan. Juuri EU 34 artiklassa tarkoitettujen toimien osalta on kiinnitettävä erityistä huomiota epäilyksiin, jotka koskevat niiden laillisuutta, varsinkin kun otetaan huomioon se, että oikeussuojakeinoja on näiden toimien osalta vain vähän, kuten Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus on todennut.[21] Yhteisön toimielinten toimia koskee tosin pääsääntöisesti lainmukaisuusolettama, ja niillä on näin ollen oikeusvaikutuksia niin kauan kuin niitä ei ole peruutettu, kumottu kumoamiskanteen johdosta tai todettu pätemättömiksi ennakkoratkaisupyynnön tai lainvastaisuusväitteen seurauksena. Tätä periaatetta ei kuitenkaan sovelleta toimiin, joihin liittyvä lainvastaisuus on niin ilmeinen, ettei sitä voida mitenkään

21 — Ks. edellä 35 kohta.

hyväksyä yhteisön oikeusjärjestyksessä. Tällaisia toimia on siis pidettävä *mitättöminä*.[22] Yhteisöjen tuomioistuimen tulee kuitenkin käsitellä tulkittavien säännösten lainmukaisuutta ennakkoratkaisumenettelyssä omasta aloitteestaan ainakin silloin, kun on olemassa vakavia epäilyksiä säännösten pätevyydestä. Tulkitseminen on nimittäin hyödyllistä vain silloin, kun tulkittavat säännökset ovat päteviä.

49. Ensi silmäyksellä voitaisiin epäillä sitä, muodostavatko EU 31 artikla ja EU 34 artiklan 2 kohdan b alakohta riittävän oikeusperustan tulkittaville säännöksille. EU 34 artiklan 2 kohdan b alakohdassa puitepäätös ainoastaan määritellään hyväksytyksi menettelytavaksi. Nyt esillä olevien säännösten sisällön osalta oikeusperustana voi näin ollen tulla kysymykseen ainoastaan EU 31 artikla. Sen mukaan oikeudellista yhteistyötä rikosasioissa ovat erilaiset a–e alakohdassa luetellut alat, jotka tosin on vaikea hahmottaa koskemaan uhrien suojelemista. Uhrien suojeleminen ei sisälly yhteistyön helpottamiseen ja nopeuttamiseen rikosasioidenkäsittelynjatuomioidentäytäntöönpanon osalta (a alakohta), rikoksen johdosta tapahtuvan luovuttamisen helpottamiseen (b alakohta), tuomioistuimen toimivaltaa koskevien ristiriitojen ehkäisemiseen (d alakohta) eikä tiettyjen rikostunnusmerkistöjen yhdenmukaistamiseen (e alakohta). Uhrien suojeleminen saattaisi sisältyä ainoastaan jäsenvaltioiden välisen yhteistyön mahdollisesti edellyttämään, jäsenvaltioissa sovellettavien sääntöjen yhteensopivuuden varmistamiseen (c alakohta). Uhrien suojelemista koskevat yhteiset standardit eivät kuitenkaan ole ehdottoman välttämättömiä yhteistyön parantamisen kannalta.

50. Nimenomainen luettelo yhteisten toimenpiteiden aloista ei kuitenkaan ole tyhjentävä, mikä seikka käy selvimmin ilmi ranskankielisen version johdantokappaleesta. Kyseisessä kappaleessa käytetään termin "einschließen" asemesta muotoilua "viser entre autres". Näin ollen yksittäisillä politiikan aloilla kuvataan ainoastaan potentiaalisia sääntelyalueita unionin toimivaltuuksia tarkkaan rajoittamatta. Nämä toimivaltuudet on määritettävä rikosasioissa tehtävän poliisiyhteistyön ja oikeudellisen yhteistyön yleisten päämäärien valossa, sellaisina kuin ne on vahvistettu EU 29 artiklassa. Tämän mukaisesti keskeinen päämäärä on tarjota kansalaisille korkea turvallisuustaso vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvalla alueella, mitä edesauttaa erityisesti oikeudellisen yhteistyön parantaminen.

51. Sellaisten kansalaisten suojeleminen, jotka kaikista heidän turvallisuuttaan koskevista toimenpiteistä huolimatta ovat joutuneet rikoksen uhreiksi, ansaitsee tällaisella alueella ilman muuta korostetun aseman. Yhteiset normit, joilla suojellaan uhreja lausuntojen antamisen osalta rikosoikeudenkäynneissä, voivat samalla edesauttaa lainkäyttöviranomaisten välistä yhteistyötä, koska niillä varmistetaan samalla tällaisten lausuntojen käytettävyys kaikissa jäsenvaltioissa. Vaatimus siitä, että neuvoston puitepäätökset on tehtävä yksimielisesti, on lopulta tae siitä, ettei yksikään jäsenvaltio joudu noudattamaan puitepäätöstä vastoin tahtoaan.

22 — Asia C-475/01, komissio v. Kreikka (Ouzo), tuomio 5.10.2004 (Kok. 2004, s. I-8923, 18 kohta ja sitä seuraava kohta).

52. Näin ollen ensi silmäykseltä havaittavissa olevasta tulkittavien säännösten oikeusperustaa koskevasta epävarmuudesta huolimatta nyt esillä olevassa asiassa ei voida ilman muuta pitää lähtökohtana sitä, ettei unionin lainsäädäntövaltaan kuuluisi tällaisten säännösten antaminen. Tällä kannalla ovat olleet myös Ranskan ja Itävallan hallitukset ja komissio, kun yhteisöjen tuomioistuin esitti niille tätä koskevan kysymyksen suullisessa käsittelyssä. Esitettyyn ennakkoratkaisukysymykseen vastaaminen ei siis ole esimerkiksi tulkittavien oikeussääntöjen mitättömyyden takia merkityksetöntä.

2) Erityisesti lapsille aiheutuvat riskit

53. Komissio pitää ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tavoin lähtökohtanaan sitä, että lapset ovat lähtökohtaisesti erityisen haavoittuvia uhreja. Komissio tukeutuu näkemyksessään ensisijaisesti ihmiskaupan torjunnasta 19 päivänä heinäkuuta 2002 tehdyn neuvoston puitepäätöksen 2002/629/YOS viidenteen perustelukappaleeseen,[23] jonka mukaan lapset ovat erityisen haavoittuvia ja siksi suuremmassa vaarassa joutua ihmiskaupan uhreiksi. Ranskan hallituksen näkemyksen mukaan kulloinkin aiheutuvat riskit on sitä vastoin arvioitava kaikkien yksittäiseen tapaukseen liittyvien seikkojen perusteella. Tällöin on otettava huomioon lapsen ikä, rikos sekä myös muut olosuhteet.

23 — EYVL L 203, s. 1.

54. Puitepäätöksessä ei määritellä sitä, millaiset uhrit ovat erityisen haavoittuvia. Siihen ei myöskään sisälly mitään viittausta siihen, että lapset olisivat erityisen haavoittuvia. Tällaisia näkemyksiä sisältyi vielä Portugalin ehdotukseen, jonka 2 artiklan 2 kohdassa sekä 8 artiklan 4 kohdassa viitattiin nimenomaisesti ikään erityisen haavoittuvuuden syynä.[24] Euroopan parlamentti vaati jopa nimenomaisesti lasten erityistä huomioon ottamista 3 artiklan puitteissa.[25]

55. Selityksenä tällaisen erityisen haavoittuvia uhreja koskevan konkretisoinnin puuttumiselle voidaan pitää sitä, että erityinen haavoittuvuus voi johtua lukuisista erilaisista syistä, joita on vaikea sisällyttää yhteen määritelmään. Tässä yhteydessä huomioon otetuissa uhrien suojelemispyrkimyksiä koskevissa EU:n asiakirjoissa korostetaan tätä seikkaa. Puitepäätöksen toisessa perustelukappaleessa mainitussa komission vuonna 1999 antamassa tiedonannossa[26] käsiteltiin miltei yksinomaan sellaisten unionin kansalaisten tilannetta, jotka joutuivat rikosten uhreiksi toisissa jäsenvaltioissa. Tässä yhteydessä komissio viittasi myös mahdollisuuteen helpottaa näiden uhrien osallistumista rikosoikeudenkäyntiin toisessa jäsenvaltiossa, esimerkiksi videoneuvottelujen tai puhelimitse

24 — Portugalin tasavallan aloite neuvoston puitepäätöksen tekemiseksi uhrin asemasta rikosoikeudenkäynnissä, EYVL C 243, s. 4 ja sitä seuraavat sivut.

25 — 12.12.2000 annettu lainsäädäntöpäätöslauselma, EYVL C 232, s. 61 ja sitä seuraavat sivut, tarkistukset 13 ja 25. Ks. myös jäsenen Carmen Cerdeira Morterero 24.11.2000 päivätty mietintö A5-0355/2000, s. 11 ja sitä seuraava sivu sekä s. 17.

26 — Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille ja talous- ja sosiaalikomitealle — Rikoksen uhrit Euroopan unionissa — Normit ja toiminta, KOM(1999) 349 lopullinen.

tapahtuvien kuulemisten avulla.[27] Vastaavanlaisia toimenpiteitä vaaditaan myös eräässä aiemmin annetussa neuvoston päätöslauselmassa, jossa tosin käsitellään todistajien suojelemista suorilta tai epäsuorilta uhkauksilta, painostukselta tai pelottelemiselta erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden osalta.[28] Kolmannessa perustelukappaleessa mainituissa Eurooppa-neuvoston Tampereen päätelmissä käsiteltiin uhrien suojelemista vain oikeussuojakeinojen kannalta.[29] Portugalin hallituksen esittämässä puitepäätösehdotuksessa mainittu Euroopan neuvoston suositus käsitteli yleisesti uhrien ja heidän ihmisarvonsa kunnioittamista rikosoikeudenkäynnissä[30] sekä järjestäytyneen rikollisuuden uhrien erityistä suojelun tarvetta.[31] Lasten osalta mainittiin ainoastaan huoltajien läsnäolo kuulemisen aikana.[32]

56. Kaikki jäsenvaltiot ovat kuitenkin jo tunnustaneet kansainvälisellä tasolla lasten erityisen suojelun tarpeen. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 25 artiklan 2 kohdan ensimmäisen virkkeen mukaan lapsilla on oikeus saada erityistä apua ja tukea. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 24 artiklan 1 kohdassa vahvistetaan lasten oikeus sellaisiin valtion toteuttamiin suojelutoimenpiteisiin, joita lapsen oikeudellinen asema alaikäisenä edellyttää. Tämä suojeluvelvoite konkretisoidaan kaikkien unionin jäsenvaltioiden ratifioimassa lasten oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa.[33] Varsinkin yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan lapsen etua on pidettävä ensisijaisena tavoitteena. Yleissopimuksen 39 artiklan ensimmäisen virkkeen mukaan kaikkien sopimusvaltioiden on toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä sellaisten lasten fyysisen ja psyykkisen toipumisen edistämiseksi, jotka ovat joutuneet jonkinlaisen laiminlyönnin, pahoinpitelyn tai muulla tavalla julman, epäinhimillisen tai alentavan kohtelun uhreiksi.

57. Vastaavalla tavalla myös Euroopan unionin perusoikeuskirjan 24 artiklassa taataan lasten oikeus heidän hyvinvointinsa kannalta välttämättömään suojaan ja hoitoon. Kaikissa julkisten laitosten toteuttamissa lapsia koskevissa toimenpiteissä lapsen hyvinvoinnin on oltava etusijalla.

58. Koska lapset ovat näin ollen lähtökohtaisesti erityisen haavoittuvia, heitä on yleensä pidettävä erityisen alttiina riskeille myös silloin, kun he joutuvat rikosten uhreiksi. Nyt esillä olevassa asiassa ei ole havaittavissa mitään sellaisia seikkoja, joiden perusteella kyseessä olevien lasten haavoittuvuutta olisi arvioitava muulla tavoin. Viisivuotiaina he

27 — KOM(1999) 349 lopullinen, s. 7.

28 — Todistajien suojelusta kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen toiminnan yhteydessä 23 päivänä marraskuuta 1995 tehty neuvoston päätöslauselma, EYVL C 327, s. 5.

29 — Puheenjohtajavaltion päätelmät — Euroopan neuvosto (Tampere) 15.10. ja 16.10.1999, nro 32.

30 — Uhrin asemasta rikosoikeudessa ja rikosprosessioikeudessa 28.6.1985 annettu ministerikomitean suositus R (85) 11, nro 8.

31 — Suositus R (85) 11, nro 16.

32 — Suositus R (85) 11, nro 8.

33 — Avattu allekirjoitettavaksi 20.11.1989 (UN Treaty Series, osa 1577, s. 43).

olivat rikoksen tekoaikana ja vaaditun kuulemisen ajankohtana sellaisessa iässä, jossa tapahtumista aiheutuvat psyykkiset vauriot eivät ole poissuljettavissa. Käsiteltävänä olevan asian kohteena olevasta teosta eli lastentarhanopettajan eli luottamussuhteessa olevan henkilön tekemästä pahoinpitelystä on lisäksi erityisen ilmeisesti seurauksena lasten kehityksen mahdollinen vaarantuminen.

59. Yhteenvetona on todettava, että rikosten uhreina lapsen ovat yleensä erityisen haavoittuvia.

3) Erillisen todistelumenettelyn tarpeellisuus

60. Mikäli ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin on samaa mieltä edellä esitetyn väliaikaisen arvioinnin kanssa, esiin nousee toinen kysymys siitä, onko erillisessä todistelumenettelyssä toteutettu kuuleminen puitepäätöksen mukaan tarpeen. Kansallinen tuomioistuin ja Portugalin hallitus näyttävät pitävän lähtökohtanaan sitä, että nyt esillä olevassa asiassa edellytetään puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdan ja 3 artiklan mukaan erillisen todistelumenettelyn toteuttamista ennen asian pääkäsittelyä.

61. Tältä osin on ensiksi todettava, että kumpaankaan säännökseen ei sisälly konkreettisia vaatimuksia siitä, miten säännösten tavoitteet on saavutettava. Puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdassa vaaditaan tosin, että erityisen haavoittuvan uhrin on saatava olosuhteitaan *parhaiten* vastaavaa kohtelua. Täten puitepäätös ulottuu Portugalin hallituksen ehdotusta pitemmälle, jossa vaaditaan ainoastaan kohtuullisia toimenpiteitä. Valinta näiden kahden menettelytavan välillä on puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdan mukaan näin ollen mahdollinen vain silloin, kun ne vastaavat samalla tavoin uhrin olosuhteita. Lisäksi 3 artiklan ensimmäisestä virkkeestä käy ilmi, että uhrille on taattava mahdollisuus tulla tehokkaasti kuulluksi oikeudenkäynnin aikana. Myös tältä osin etusija on sillä menettelyllä, joka on tarpeen tehokkaan menettelyyn osallistumisen kannalta. Puitepäätöksen 3 artiklan toisen virkkeen mukaan uhreja saadaan lisäksi kuulustella ainoastaan tarpeellisessa määrin. Näin ollen kuulustelujen toistamista on vältettävä.

62. Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin sekä ilmeisesti myös Portugalin hallitus pitävät lähtökohtanaan sitä, että nyt esillä olevassa asiassa erillinen todistelumenettely kuormittaisi uhreja vähemmän kuin todistajanlausunnon antaminen myöhemmässä pääkäsittelyssä. Samaten kansallinen tuomioistuin katsoo, että uhrit voivat tällä tavoin paremmin osallistua teon selvittämiseen, koska on mahdollista, että he eivät enää muistaisi tapahtumien kulkua pääkäsittelyssä niin hyvin. Jos nämä olettamukset ovat tosiasiallisesti perusteltuja, minkä arvioinnin voi tehdä ainoastaan asiaratkaisun antava tuomioistuin ottamalla huomioon kulloinkin kyseessä olevan lapsen ja käyttäen tarvit-

taessa apunaan asiantuntijoita, olisi erillisen todistelumenettelyn käyttäminen nyt esillä olevassa asiassa tosiasiallisesti uhrien kannalta paras kohtelu, joka mahdollistaisi sen, että lapset voisivat osallistua rikosoikeudenkäyntiin todistajina sekä tehokkaalla että heitä suojelevalla tavalla.

63. Italian ja Ranskan hallitukset väittävät kuitenkin, että Italian rikosprosessilain 392 §:n 1 bis momentin mukaan lapsiuhrien todistelun vastaanottaminen erillisessä todistelumenettelyssä on mahdollista vain silloin, kun on kyse seksuaalirikoksista. Italian ja Ranskan hallitusten mukaan tällä Italian oikeuden säännöksellä ei loukata puitepäätöksessä säädettyä harkintavaltaa, mitä myös Alankomaiden hallitus korosti suullisessa käsittelyssä.

64. Puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdassa ei kuitenkaan anneta tällaista harkintavaltaa. Siinä ei erityisesti säädetä mistään tiettyjä rikoksia koskevista edellytyksistä. Kyseisestä kohdasta ei myöskään käy ilmi, että ainoastaan Italian lainsäätäjän nimenomaisesti mainitsemat rikokset edellyttäisivät lasten hyväksi toteutettavaa erillistä todistelumenettelyä. Pikemminkin on niin, että ei ole suljettu pois, että kyseinen menettely olisi myös muiden rikosten osalta erityisen haavoittuvan uhrin olosuhteita parhaiten vastaava ja näin ollen puitepäätöksen mukainen kohtelu.[34]

65. Ainoa edellytys käy ilmi puitepäätöksen 8 artiklan 4 kohdasta, jossa säädetään, että kunkin jäsenvaltion on huolehdittava siitä, että kun uhreja ja erityisesti haavoittuvimpia uhreja on suojeltava julkisessa oikeudenkäynnissä todistamisen seurauksilta, nämä saavat tuomioistuimen tekemällä päätöksellä kulloistakin uhria koskevan oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden mukaisia sopivia apuvälineitä käyttäen todistaa olosuhteissa, joissa tämä tavoite voidaan toteuttaa. Tämä säännös on puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohtaan verrattuna siltä osin lex specialis (erityislaki), että siinä säädetään tietyistä uhrien suojelemista koskevista erityisistä edellytyksistä silloin, kun halutaan poiketa julkisessa oikeudenkäynnissä tavallisesti annettavasta todistajanlausunnosta. Julkisten oikeudenkäyntien periaatteesta poikkeavat todistelun vastaanottamismuodot voivat olla sallittuja vain siltä osin, kuin ne ovat yhdenmukaisia kulloisenkin oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden kanssa. Nyt esillä olevassa asiassa ei kuitenkaan voida väittää, että erillinen todistelumenettely olisi ristiriidassa Italian oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden kanssa, siltä osin kuin kyseiset perusperiaatteet perustuvat yksinomaan Italian oikeuteen. Italian rikosprosessilain 392 §:n 1 bis

34 — Näin ollen esim. Saksan rikosprosessilain 255 bis §:n mukaan sellaisissa oikeudenkäyntimenettelyissä, jotka koskevat seksuaalista itsemääräämisoikeutta (Saksan rikoslain 174–184 septies §§), henkirikoksia (Saksan rikoslain 211–222 §§) tai suojelua tarvitsevien henkilöiden pahoinpitelyä (Saksan rikoslain 225 §), alle 16-vuotiaan todistelu voidaan korvata käyttämällä aikaisemmassa tutkintatuomarin suorittamassa kuulemisessa nauhoitettua äänitys- tai kuvausmateriaalia, jos syytetyllä ja hänen puolustuksellaan on ollut mahdollisuus osallistua kyseisiin äänityksiin ja kuvauksiin.

momentin mukaan poikkeuksellinen todistelumenettely on nimittäin mahdollinen ainakin rikosprosessilaissa mainittujen rikosten osalta.

66. Kuten komissio sekä Italian ja Ranskan hallitukset toteavat perustellusti, kaikkien jäsenvaltioiden oikeusjärjestysten perusperiaatteissa on kuitenkin otettava huomioon myös syytetyn oikeus oikeudenmukaiseen rikosoikeudenkäyntiin. Unionin — eli yhteisön ja jäsenvaltioiden — on kunnioitettava tätä myös Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklassa vahvistettua oikeutta EU 6 artiklan 2 kohdan mukaisesti. [35] Tältä osin merkityksellinen on erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla. Sen mukaan syytetyllä on rikosoikeudenkäynnissä oikeus muun muassa siihen, että hänen asiaansa käsitellään julkisessa oikeudenkäyntimenettelyssä ja että olennaisia todistajia kuullaan ja heille esitetään kysymyksiä kyseisessä oikeudenkäynnissä kontradiktorista menettelyä koskevan periaatteen noudattamiseksi. Tällöin syytetyllä on oltava mahdollisuus esittää todistajalle kysymyksiä ja saattaa hänen tietoonsa epäilyksen alaisia seikkoja. [36]

67. Kyseisiä oikeuksia on punnittava myös ihmisoikeuksien nojalla suojattujen todistajien etujen kanssa erityisesti silloin, kun todistajat ovat samalla uhreja. [37] Tässä yhteydessä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin myöntää, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaan alaikäisten todistajien edut voidaan ottaa huomioon rikosoikeudenkäynnissä. [38] Rikoksesta syytetylle on tällöin kuitenkin annettava vähintäänkin tilaisuus esittää kysymyksiä tärkeimmille todistajille. [39] Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vastaavasti katsonut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa rikotun, kun lapsien etujen mukaisesti toteutettujen lasten kuulustelujen perusteella annettiin tuomioita ilman, että syytetyllä tai hänen asianajajallaan oli mahdollisuus olla läsnä kuulusteluissa tai esittää kysymyksiä. [40] Sitä vastoin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että lapsen etujen mukainen kuuleminen ennen asian suullista käsittelyä oli mahdollista asiassa, jossa syytetyn asianajajalla oli tilaisuus olla läsnä kuulustelun aikana ja esittää kysymyksiä, mutta kyseinen asianajaja ei kuitenkaan käyttänyt tätä mahdollisuutta hyväkseen. [41]

68. Sitä, miltä osin erillinen todistelumenettely on näitä periaatteita sovellettaessa sallittua, voidaan arvioida ainoastaan tapauskohtaisessa punninnassa, jolloin on otettava huomioon todistajien edut, puolustuksen oikeudet ja mahdollisesti myös valtion rangaistusintressi. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan nojalla tällöin on pidettävä yleisenä lähtökohtana myös sitä, että ainakin sellaisten rikosten osalta, joissa on kysymys ruumiinvamman tuottamisesta lapsille, on käytettävä nyt käsiteltävänä olevassa asiassa ehdotettuja erityisiä suojelutoimia.

35 — Asia C-276/01, Steffensen, tuomio 10.4.2003 (Kok. 2003, s. I-3735, 69 kohta ja sitä seuraavat kohdat oikeuskäytäntöviittauksineen).

36 — Asia Van Mechelen ym. v. Alankomaat, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 23.4.1997, Reports of Judgements and Decisions 1997-III, s. 711, 51 kohta.

37 — Asia Doorson v. Alankomaat, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 26.3.1996, Reports of Judgements and Decisions 1996-II, s. 470, 70 kohta.

38 — Asia P. S. v. Saksa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 20.12.2001, 28 kohta.

39 — Edellä alaviitteessä 37 mainittu asia Doorson, tuomion 72 kohta ja sitä seuraava kohta.

40 — Edellä alaviitteessä 38 mainittu asia P. S., tuomion 25 kohta ja sitä seuraavat kohdat ja asia A. M. v. Italia, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 14.12.1999, Reports of Judgements and Decisions 1999-IX, 25 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

41 — Ks. asia S. N. v. Ruotsi, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 2.7.2002, Reports of Judgements and Decisions 2002-V, 49 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

69. Yhteenvetona on todettava, että puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohta, 3 artikla ja 8 artiklan 4 kohta voivat kulloisenkin tapauksen olosuhteiden perusteella velvoittaa kansallisia tuomioistuimia toteuttamaan lapsille soveltuvan erillisen todistelumenettelyn edellyttäen, että kyseinen menettely on sopusoinnussa kulloisenkin oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden — unionin perusoikeudet mukaan lukien — kanssa.

V Ratkaisuehdotus

70. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

1) Jokainen puitepäätös velvoittaa EU 34 artiklan 2 kohdan b alakohdan sekä lojaalisuutta unionia kohtaan koskevan periaatteen mukaisesti kansallisia tuomioistuimia tulkitsemaan kansallista oikeutta — siitä riippumatta, onko kyse ennen puitepäätöstä tai sen jälkeen annetuista säännöksistä — niin pitkälti kuin mahdollista puitepäätöksen sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti, jotta puitesäännöksen tavoite saavutettaisiin.

2) Rikosten uhriksi joutuvia lapsia on yleensä pidettävä uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä 15.3.2001 tehdyn neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS 2 artiklan 2 kohdassa ja 8 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuina erityisen haavoittuvina uhreina.

3) Puitepäätöksen 2001/220/YOS 2 artiklan 2 kohtaa, 3 artiklaa ja 8 artiklan 4 kohtaa on tulkittava siten, että kunkin erityistapauksen olosuhteiden mukaisesti ne voivat velvoittaa kansallisia tuomioistuimia toteuttamaan lapsille sopivan erillisen todistelumenettelyn edellyttäen, että kyseinen menettely on yhdenmukainen kyseisen jäsenvaltion oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden — Euroopan unionin perusoikeudet mukaan lukien — kanssa.